

הישיבה המאתיים חמישים ואחת (רנא)

ביום ג' בשבט התש"ס (10 בינואר 2000) בשעה 15:00, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים משה אור, שרגא אירמאי, משה בר-אשר (יו"ר), גדעון גולדנברג, אבנר טריינין, יוסף יהלום, ישראל ייבין, קציעה כ"ץ, גד בן-עמי צרפתי, יהודה רצהבי;
 החברה-היועץ מנחם קיסטר;
 המנהל הכללי נתן אפרתי; עובדי המזכירות המדעית רונית גדיש, עינת גונן, ברק דן, צביה זמירי; יועצת הלשון ברשות השידור רות אלמגור-רמון.

סדר היום: א. אישור תקציב האקדמיה לשנת 2000
 ב. כללי התעתיק מכתב עברי לכתב לטיני - המשך

א. אישור תקציב האקדמיה לשנת 2000

מ' בר-אשר: מפאת חוליים שונים קטן היום מספר החברים מן הרגיל. בכל ישיבת מליאה - אפילו רגילה - צריך מספר המשתתפים להיות גבוה ממחצית מספר החברים. הספירה מעלה כי יש כאן בדיוק המינימום הדרוש לקיום הישיבה. נפתח אפוא בסעיף הראשון שעל סדר היום - תקציב האקדמיה לשנת אלפיים.

נ' אפרתי: בעמוד הראשון שלפניכם אתם יכולים לראות את ריכוז הנתונים. כתמיד הסעיף המרכזי בהוצאות האקדמיה (כ-85%) הוא משכורות העובדים. נתון זה מושפע מהסכמי שכר, תוספות יוקר וכיו"ב. סעיפי ההוצאה האחרים הם התפעול המדעי (כ-7%) ואמרכלות (כ-8%). אשתקד היו לנו עלויות מיוחדות בגלל ההיערכות לשנת אלפיים, ועל כן השנה העלות נמוכה יותר. סך כל ההוצאות עולה כדי 8,766,685 ש"ח. הגידול בתקציב השנה הוא של כשלושה אחוזים לעומת תקציב השנה הקודמת. השנה הוסיף לנו משרד החינוך 1.3 אחוזים בלבד, אבל הודות לתוספת בשנה שעברה, שהביאה בחשבון תוספות בבסיס התקציב, איננו צפויים להיכנס השנה לגירעון, ולפיכך לא ניאלץ לצמצם פעילות וכוח האדם.

הקצבת משרד התרבות, המדע והספורט היא כ-83% מכלל הכנסות האקדמיה. ההכנסה השנייה בגודלה היא החזר ההוצאות של יועצי הלשון. שאר ההכנסות - קטנות בהרבה - הן ממקורות שונים: הכנסות עצמיות, כגון מכירת ספרים והתקליטור, ימי עיון

במכון מזי"א, העמדת שירותי ההוצאה לאור של האקדמיה (רק אם הם מתפנים מעבודות האקדמיה כמובן) לרשות האקדמיה הלאומית למדעים, האוניברסיטה ומסגרות מדעיות מחקריות אחרות; והכנסות אחרות, כגון חברת "גוש", המסייעת בצורה נכבדה להחזקת מכון מזי"א, ותרומות אחרות. הקצבה ציבורית נוספת – קטנה בהרבה מזו של משרד התרבות, המדע והספורט – היא ממשרד התחבורה, והיא מיועדת לסיוע עבודתה של הוועדה למונחי תחבורה.

מ' בראשור: אני מבקש להוסיף כי זה שנתיים האקדמיה אינה מקבלת הקצבה ממשרד הדתות. בשנתה האחרונה הייתה ההקצבה בגובה רבע מיליון ש"ח, ואני פועל לשינוי ההחלטה. בעת האחרונה קלטה האקדמיה כמה עובדים צעירים, ולהשבת ההקצבה של משרד הדתות השפעה רבה על היקף המשרה של עובדים אלו בפרט ועל העבודה באקדמיה בכלל.

האם למי מחברים הערות או שאלות על התקציב המוצע?

ש' אירמאי: ראשית, הערה טכנית. ראוי שדפי ההצעה שלפנינו יהיו ממוספרים ושיישאו תאריך. שנית, אני מבין שהנתונים שלפנינו הם בבחינת אומדן.

נ' אפרתי: הנתונים הסופיים יוודעו רק בעוד שלושת רבעי שנה.

ש' אירמאי: חברי המליאה אינם זוכים לראות את הנתונים על הביצוע בפועל של התקציב. אנחנו מצביעים על התקציב, אבל איננו רואים את הנתונים הסופיים. אני מציע שמכאן ולהבא יובא לפנינו גם הביצוע בפועל – אפילו זה יתאפשר רק לקראת סוף שנת התקציב.

נ' אפרתי: אני מקבל את ההצעה.

ש' אירמאי: יש לי שאלה נוספת. האקדמיה, כמו הטכניון, היא גוף ציבורי. בטכניון הייתי משנה לנשיא ועסקתי בתקציב. שם לכל הצעת תקציב שמובאת לאישור מצורף גם דוח של ועדת ביקורת, ואילו כאן אינני יודע על ועדת ביקורת שבדקה את ההצעה.

מ' בראשור: הטכניון מגייס הרבה כספים מבחוץ. האקדמיה, בהיות מרבית תקציבה במימון המדינה, אינה מחויבת בוועדת ביקורת פנימית אלא ברואה חשבון מוסמך, המאשר את הנתונים המוגשים לאוצר. האוצר הוא כמובן ערכת הביקורת האחרונה. בדוח הסופי שביקשת תקבל גם את אישור רואה החשבון.

ש' אירמאי: בכל זאת אני מציע שלאקדמיה יהיה מבקר פנימי שהציבור יוכל לפנות אליו בשאלות.

א' טריינין: האם הפרסום "למד לשונך" נכלל בסעיף ההכנסות העצמיות?

מ' בר-אשר: "למד לשונך" שובץ לאחרונה בדפי "אקדם", הנמסרים חינם לכל דורש. אם אין שאלות נוספות, נעבור להצבעה על אישור התקציב.

פה אחד אושר תקציב האקדמיה לשנת 2000.

התקציב המפורט – ראה בנספח, עמ' 297.

ב. כללי התעתיק מכתב עברי לכתב לטיני – המשך

מ' בר-אשר: אנחנו חוזרים אל הסעיף שהתחלנו לדון בו בישיבה הקודמת, שאלת התעתיק מכתב עברי לכתב לטיני. אבקש תחילה מן הגב' גדיש לסכם בקצרה את הדיון הקודם.

ר' גדיש: בין המשתתפים בדיון הקודם נתגלעו מחלוקות רבות. חילקתי את הדברים לשני סוגי שאלות, שאלות ברמה העקרונית ושאלות ברמה המעשית.

ברמה העקרונית עלתה שאלת תפקידו של התעתיק: אם התעתיק מתווך בין הזר ובין העברית, מה הזר אמור לראות בו? האם על התעתיק להיות אולפן לעברית לתיירים ולעולים חדשים? האד' אורנן אף החזיק בדעה שיש בתעתיק כדי ללמד עברית ישראלים מלידה.

שאלה שנייה: האם יש להתחשב במסורות התעתיקים הקיימים – הן התעתיקים בתרגומים למקרא הן התעתיקים שהתגבשו במחקר העברית במאה השנים האחרונות? השאלה השלישית – מעמדו של התעתיק הקיים. האד' בן-חיים הצביע על השימוש בתעתיק הקיים בגופים הרשמיים בארץ ובחוץ לארץ, כגון באו"ם. ואם התעתיק משמש, למה לשנותו?

השאלה הרביעית נגעה לסוגי התעתיק. הייתה הסכמה שהתעתיק המדעי הוא מחוץ לתחום הדיון, ועלתה שאלת היחס בין התעתיק הפשוט לזה המדויק. היו שגרסו כי התעתיק המדויק הוא הרצוי, ושהפשוט הוא וריאציה שלו המביאה בחשבון את הקשיים הטכניים ונותנת עליהם מענה. עלתה האפשרות שסוגי התעתיקים קשורים בקהלי יעד שונים ובצרכים שונים, ושלא הרי תעתיק בשלטי דרכים ובמפות כהרי תעתיק בקטלוגים של ספרים. אביאל רון מן המרכז למיפוי ישראל העלה למשל את בעיית תאונות הדרכים בגלל תעתיקי שמות ארוכים מדי או בלתי מובנים.

ברמה המעשית עלתה השאלה אם צריך לתעתק כל אות עברית באות לטינית אחת. אם כן – אין מנוס מן השימוש בסימני הֶבְחֹן; אם לא – אפשר להשתמש בדיגרפים. סימני הבחן יוצרים כמה בעיות: קשה להבחין בהם, הם אינם מובנים לרבים מן התיירים ובפועל אין מציינים אותם. מצד שני השימוש בדיגרפים מביא להארכת המילה. עיקר הבעיה היא בהכפלת דיגרף לציון דגש חזק. כמו כן עלולים להיווצר רצפי אותיות דר-משמעיים.

השאלה המעשית השנייה, הקשורה כמובן בראשונה, היא שאלת הדגש החזק. האם יש להכפיל כל אות שבא בה דגש חזק? ברור כי אם לא נסמנו, נאבד יסוד רב חשיבות למבנה ההברות בעברית, אבל האם חשוב לציין בשביל התייר? שוב אנו חוזרים לשאלת תפקידו של התעתיק. האם דרכו אנחנו באים ללמד עברית? בעיות נקודתיות עולות מתעתיקם של כמה עיצורים, ובראשם ו, צ, ק. לעמדת המליאה בשאלת הדיגרפים וסימני ההבחן השתמעות להצעת הוועדה לתעתיק צד"י ב-ts במקום z.

אחת הבעיות ששבה ועלתה היא שבכמה פרטים מחמירה הצעת הוועדה מן התעתיק הקיים. למשל: ההבחנה בין אל"ף לעי"ן, נקודת ההבחן מתחת ל- לציון טי"ת וקו ההבחן מתחת ל-k לציון כ"ף רפה. את מקצת הסימנים האלה קשה למצוא בכל מחשב. גם בדגש החזק הצעת הוועדה מחמירה: לפי ההצעה החדשה תוכפל האות גם אחרי ה"א הידיעה; לפי התעתיק הקיים אחרי ה"א הידיעה בא מקף והאות שלאחריה אינה מוכפלת. בעיה נוספת היא בעיית סימון השווא הנע. כדאי לזכור כי מבחינת הפונים שביקשו להקל בעניין התעתיק, עלולה להתקבל תוצאה גרועה מן הקיימת, והם יראו בה – ובצדק – בבחינת "החמרה בעונש".

מ' בראשור: להשלמת הסקירה אוסיף כי האד' בן-חיים העמיד את השאלה איזו היא העברית שאנו באים לתעתק – עברית התקן או העברית הכללית. כמו כן מדבריו של האד' רון עלה שנקודת המוצא לתעתיק ללועזית היא האנגלית, בהיותה במקרים רבים השפה הזרה היחידה המוכרת לישראל. לכן מוזר כל כך לחלק גדול מן הישראלים תעתיק וי"ו ב-w ולא ב-v.

ג' גולדנברג: שמענו בישיבה הקודמת על מחקר שבדק את קשייהם של התיירים בבואם לשדה התעופה. לתייר האמריקני יש קשיים גם בבואו לצרפת, לספרד, לגרמניה, לשוודיה, ולמעשה לכל ארץ שכתבה מבוסס על הכתב הלטיני, משום שבכל מקום קוראים אחרת. גם לתייר הצרפתי בעיה באיטליה. אבל דווקא במדינות שכתבן אינו לטיני, כגון עראק וישראל, יש לתיירים אלו הרבה פחות בעיות. שמעתי דיבורים בישיבה הקודמת על בעיה בסימני הבחן. אבל להוציא את הארצות הדוברות אנגלית, כמעט בכל הארצות המשתמשות בכתב לטיני יש סימני הבחן. מה אפוא הטענה שבגללה אנחנו נאלצים לעסוק בתעתיק פעם אחר פעם? אם נבטל את כל ההבחנות שתייר זה או אחר אינו מכיר אותן, נגיע לכדי אבסורד. אין ולא יהיה תעתיק אידיאלי. אין תעתיק בלי בעיות, ונראה לי ששאלת התעתיק נידונה הרבה מעבר לחשיבותה.

מ' בראשור: מדברין אני למד שצריך להמשיך להפטיר כאשתקד.

ג' גולדנברג: אפשר להכניס בתעתיק הקיים שיפורים פה ושם, אבל הזמן שהקדשנו לכך הגדיש את הסאה. במקום לעסוק בבעיותיה של העברית אנחנו עוסקים בבעיות התעתיק. לו לפחות היינו מתבקשים לקבוע תעתיק שיש לו יסוד מדעי. אבל מה לנו לעסוק שוב ושוב בתעתיק לא מדעי?

י' רצהבי: אין לבי שלם עם העלאת בעיית התיירים שהרי לא נוכל לרצות בתעתיק אחד את התיירים מכל העולם. התעתיק נועד בראש ובראשונה לעם.

אין לשכוח שהדיבור עילג במקצת. אם נקבע את התעתיק לפי הדיבור, נגיע לכדי אבסורד גמור. ההגייה של יהודי המזרח בבתי הכנסת – בקריאת התורה ובתפילה – צריכה לשמש הבסיס להגייה המדעית. כדאי גם ללמוד מאומות העולם כיצד הן מתייחסות לדיבור ולהגייה. במצרים הוגים ג במקום ג' – כלום יתעתקו כך את הערבית? מדוע לוותר על הגיים שאין קושי להגות אותם? אין קושי לישראל להגות w. על כן מדוע לשנות את תעתיק הווי"ו?

מאחר שנראה לי שלא נגיע לפתרון ראוי לשמו, אני מציע להסיר את הדיון מעל הפרק.

גב"ע צרפתי: ראשית, אני מציע לבדוק כיצד נוהגות מדינות ערביות לכתוב את שלטי הדרכים שלהן; בוודאי נוכל ללמוד מהן. שנית, אינני מסכים עם עמדתו של האד' אורנן שתפקיד השלטים ללמד; לשם כך קיימים מוסדות אחרים.

אשר לשווא הנע, אני מציע לסמנו e תמיד. אם מבטאים אותו בפועל או לא – זאת כבר שאלה אחרת. אני גם חושב שיש להימנע משימוש בדיגרפים, המאריכים את הכתיבה, וכי אין מנוס משימוש בסימני הבחן פה ושם. אבל אין להרבות בהם. אין צורך להבחין בין וי"ו לבי"ת רפה. הלוא כבר חז"ל לא הבחינו ביניהן. גם נקודת ההבחן מתחת ל-ו לציון הטי"ת מיותרת. אינני רואה מדוע לא לפשט את הדברים.

ש' אירמאי: אני רואה שבכמה מקרים החליטו על קו הבחן מתחת לאות. רק לטי"ת נקבעה נקודת הבחן, ולדעתי אין לזה מקום. אם נבחר הקו – ולא הנקודה – כסימן ההבחן, יש לסמן בו גם את הטי"ת. לקו התחתון יתרון על פני הנקודה: קל יותר להפיקו במקלדת מחשב רגילה.

בדיגרפים לתעתיק צד"י ושי"ן ובהכפלת אות דגושה בדגש חזק עיקר הבעיה היא הארכת המילה. ההארכה מקשה על הקריאה. אם ננסה למשל לתעתק את המילה הַשְּׁפָתָה, נקבל על פי הכללים המוצעים מילה בת אחת עשרה (!) אותיות. קהל היעד של התעתיק איננו יודעי לשון, אלא תיירים הבאים ארצה וישראלים המבקשים לכתוב את שמם באותיות לטיניות. אלה גם אלה אינם יודעים דגש חזק מהו. לכן אני מציע שלא להכפיל אות הדגושה בדגש כפלן.

אשר לדיגרפים, אני מציע להנהיג את קו ההבחן התחתון במקומם, כלומר לאמץ את העיקרון של אות תמורת אות. את הצד"י אפשר לתעתק ב-c, ואת ההגה הזר צ' ב-c במקום בדיגרף ch. הוא הדין בהגה הזר ז'. אין שפה שבה הוא נכתב zh – כמוצע, ואני מציע לתעתקו z.

את ההבחנה בין אל"ף לעי"ן – גרש לשמאל וגרש לימין – אני מציע לבטל. העין אינה יכולה לקלוט הבדל קטן כזה. ומאחר שאין מבחינים בדיבור בין קו"ף לכ"ף והתעתיק ממילא איננו מדעי, נראה לי שגם הבחנה זו שבין q ל-k מיותרת.

א' טריינין: אני מסכים לגמרי עם דברי קודמי – דרושה פשטות. אף אני, שאמון אני על הדגשים ועל הניקוד, מתקשה להבין את השמות הנכתבים בשלטים באותיות לטיניות.

לדעתי אין בתעתיק צורך בהכפלת אות לציון דגש חזק, ואין צורך בשמירה על הבחנות שאינן באות לידי ביטוי בדיבור, כגון קו"ף וכ"ף. מבטא שפתנו היום משותף למרבית דוברי העברית מלידה, כמעט בלי הבדלי עדה, ויש לבחור בתעתיק מצומצם ופשוט.

מ' אור: אני רואה את הבעיה כבעיה מעשית שלא צריכה להיות לה שום השפעה על הלשון, על הדקדוק ועל המבטא. לדעתי טוב היה לולא חזרנו לדרך בסוגיה, אבל אם בכל זאת אנחנו באים לשנות את הקיים, אני מציע לשנות רק את הדברים שהם בבחינת גזרה שאין הציבור או אנשי השלטים יכולים לעמוד בה. הרושם שלי הוא שהגזרה הקשה ביותר היא המכפל, המאריך את השמות, במיוחד כשיש דיגרפים. בפרט זה הייתי הולך לקראת המְשֻלְטִים. גם את תעתיק הווי"ו הייתי משנה – כמוצע – ל-v. אם השינויים המעטים האלה מקלים כל כך על קריאת הלעז, אינני רואה מדוע לא לעשותם. אבל לא יותר משניים-שלושה פרטים; לא יותר מן המינימום, ואך ורק בתעתיק הפשוט. כאמור לא אמורה להיות להחלטה השפעה על הלשון, אבל נראה לי שיש בינינו הרואים בתעתיק חלק מן הלשון – אם לא עכשיו אז בעתיד. כלומר יש אולי החוששים שמה שייקבע היום כתעתיק ישמש בעתיד כתחליף לכתב העברי. וגם אם לא, שיהפוך התעתיק למחייב, שיילמד בבית הספר ושכל עברית בכתב לטיני תיכתב מכאן ולהבא בתעתיק זה, כאילו אנחנו מקיימים את מה שיש לנו בלשון דרך התעתיק. לעומת זאת אני רואה בתעתיק השימושי דבר מוגבל, ולכן אני חושב שעלינו להפכו לכלי נוח לנו ולתיירים.

מ' קיסטר: כשדיברתי בישיבה הקודמת, נקודת המוצא שלי הייתה דפי ההצעה של הוועדה. הרושם שלי היה שמדובר בתעתיק בכלל, למשל גם לשמות ספרים בקטלוג, ולא רק לשלטי דרכים ורחובות. לכן יכולתי לדבר על הצעותיי – אם לתעתק צד"י כך או כך. ובאמת מבחינת תחושת הלשון שלי ומבחינת תמונת המילה המתקבלת, הייתי מעדיף להימנע מדיגרפים ולהשתמש בסימני הבחן. אבל אם מעשינו מכוונים בעיקר לשלטי הדרכים, אין מנוס מלהביא בחשבון את הבעיות המעשיות. לאחר הישיבה הקודמת שוחחתי עם מר רון, ובשיחה עלו בעיות המיוחדות לשילוט בארץ. למשל, כל שם צריך להיכתב בשלושה כתבים, לא בשניים: בעברית, בערבית ובתעתיק לאותיות לטיניות. לפיכך נחליט מה שנחליט על השימוש בסימני ההבחן, בשלטי הדרכים יהיה קשה להבחין בהם.

אם כן, נקודת המוצא לדיון שונה לחלוטין. השאלה היא מעשית והפתרון צריך להיות מעשי. ואם באים לפתור את המעקשים, מגלים שרובם נקודתיים. זאת ועוד, חלק מן הבעיות הללו אינן לשוניות אלא פסיכולוגיות. מוזר לישראל לראות q תמורת קו"ף. הוא חש ניכור. הוא יודע שהוא לא היה מתעתק בני ברק Bene Beraq. אבל זאת רק בעיה פסיכולוגית, והפתרון הנחוץ הוא מעשי, לא לשוני.

מ' בריאשר: כמה מן החברים שלא עלה בידם להשתתף היום בישיבה, שלחו את דבריהם בכתב. אבקש מהגב' גדיש לקראם.

דברי א' ממך: לצערי נבצר ממני להופיע בפני המליאה, אך בסוף המליאה הקודמת התחלתי לומר את דבריי בעניין התעתיק, ואני מבקש להשלים. האד' בן-חיים העלה טענה חשובה, ולפיה מה שהוא בשבילנו תעתיק, בשביל אחרים הוא הלשון עצמה. ואכן סביר להניח שאנשים מסוימים רואים ויראו כל ימיהם את העברית הכתובה רק בתעתיק. אבל האומנם עובדה זו מכרעת? האם התעתיקים היווניים והלטיניים הקדומים השפיעו במאומה על דמותה של העברית הכתובה, הקרואה או הדבורה? העברית ודמותה לא ניזוקו ברב או במעט מן התעתיקים האלה, ולא ייזוקו מן התעתיקים החדשים. לכן איני חושש ששיטת תעתיק זו או זו תהיה גורלית.

כפי שאמרו גם חברים אחרים, השאלה שלפנינו אינה אלא שאלה פרוזאית. ועל כן הצעתו של האד' אורנן, שהיא בלי ספק הצעה משוכללת, טובה למומחים אבל קשה להמונים. הרעיון שתמרוך הדרכים ינוצל ממנו ובו כלוח להוראת העברית, אף הוא אינו מעשי. שלטי הרחובות לא יוכלו לבוא במקום חינוך שיטתי רגיל ולא לכך נועדו. השלטים והתמרוכים נועדו אך לסייע בידי האזרח והתייר להתמצא התמצאות גאוגרפית, ולא ללמדם עברית. כל המבקר בסביבה חדשה או המבקש להתערות בחברה חדשה, מקבל עליו את האחריות ללמוד את חוקי הסביבה, את מנהגי החברה ואת לשונה. לא כל העמים טורחים לתת תעתיק של לשונם בחוצות קריה. תייר טוב ואזרח מלא צריכים ללמוד את לשון המקום כפי שהיא – על הגייתה ועל כתבה. התעתיק הוא בנוס שאנו מעניקים לתייר ולאזרח החדש עד שילמדו את הכתב הרגיל, והוא בדרך הטבע אינו יכול לבטא את כל שהכתב העברי הרגיל מבטא.

ולטענתו של פרופ' דותן על הצעת ועדת הדקדוק: העיקרון שעמד לפני הוועדה היה נקודת המבט של הקורא הזר, ולכן ניסתה הוועדה למצוא לכל הגה את הסימן הנוח ביותר לקורא. הקורא אינו יודע – ואינו צריך לדעת – אם בעברית בכ"פ רפות הן אלופונים של מקבילותיהן הדגושות, ומצדו אין צורך שתהיה אחידות בתעתיק ההגיים הללו.

ועדת הדקדוק השקיעה זמן רב ומחשבה רבה בדיוניה על ההצעה המוגשת בזה למליאה, ואני מציע לקבל אותה כמות שהיא.

דברי ז' בן-חיים: בהתאם לדבריי בישיבה הקודמת, אם מדברים על פרטות, אני מבקש שיעמידו להצבעה גם את האפשרויות c ו-φ לתעתיק האות צד"י. אבל קודם כול יש להביא להצבעה את הצעתי להסיר את השאלה מסדר היום ולהשאיר את התעתיק הקיים על כנו. אם תחליט האקדמיה לשנות את התעתיק, ראוי יהיה לקיים דיון עקרוני, ולפי העקרונות שיוחלט עליהם תיגזרנה ההחלטות.

מ' בראשור: אני מוכרח לציין שבשיחתי עם האד' בן-חיים הסכים גם הוא לשיפורים קלים בתעתיק הקיים. למשל, הבחנה בין אל"ף לעי"ן. נשמע כעת גם את דברי האד' אורנן. הלה שלח דפי חומר לחברים, ואת המבוא לדפיו תקרא הגב' גדיש.

דברי ע' אורנן: אנחנו מצוים לשמור על העברית המסורה בידינו, ולא לפצלה חלילה

לעתיקה ומיושנת מכאן ולחדשה וישראלית מכאן. ומה יותר מתחום התעתיק העשוי להמעידנו בעניין זה. מכאן שהעקרונות שהביאו להחלטות האקדמיה בשנות החמישים, ראוי שיעמדו בעינם. בייחוד שניים הם העקרונות שיש לשמור עליהם:

א. יוחלט על תעתיק של אות אחת בלבד בכתב לטיני כנגד כל אות עברית אחת, ולא על צירוף של שתי אותיות לטיניות.

ב. אם יש להחליט על תעתיק פשוט ועל תעתיק מדויק, אסור שתהיה סתירה ביניהם בכל הנוגע לעיצורים. למשל, רק תעתיק אחד לשי"ן שיחול על הפשוט כעל המדויק. לעומת זאת ניתן לנסח כללים שונים באשר לשימוש בתנועות. למשל, לתעתק כל שוא ב־e. למען האורחים מאמריקה – והם לחלוטין לא רוב המשתמשים בשלטי הדרכים – יש לנסח דף קצר. [דוגמת דף כזה חולקה לחברים].

ג. מצורף גם דף ובו שיקולים לבחירת סימן מתאים יותר לתעתיק צד"י (צ הפוכה) – סטייה מהחלטת האקדמיה בשנות החמישים.

ד. אם יתקבלו ההצעות לתעתיק העיצורים הרפים בכ"פ במקביליהם הדגושים וקו הבחן תחתם, ובי"ת רפה תתועתק ב־b, כי אז אפשר לשוב ולתהות אם לא נוכל לתעתק וי"ו ב־w. במקום ב־w.

מ' בראשור: אני חושש שכל החלטה שתתקבל במליאה תהיה גרועה מהחלטה שמתקבלת בוועדת הדקדוק, שגם היא היום ועדה מרובת חברים. אמנם השקענו בסוגיה זמן ומאמצים רבים, אבל אני מסופק אם הדרך לקבל בעניין זה החלטות במליאה היא להצביע על כל פרט ופרט. אפשרות אחת היא לקבל את ההצעה שהעלו כמה חברים: להסיר את ההצעה מסדר היום ולהשאיר את המצב הקיים – עם שיפורים. זאת דעת האד' בן־חיים, דותן ואזר. השאלה היא כמובן מי יכניס את השיפורים. אפשרות שנייה היא לקבל את הצעת הוועדה במלואה. הבעיה היא שההצעה איננה שלמה. למשל ההצעה בעניין השווא הנע מגומגמת.

אני מציע שהמליאה תקבל החלטה בעלת אופי עקרוני המסמיכה גוף מצומצם בן שלושה או ארבעה אנשים לגבש הצעה מתקבלת על הדעת. במילים אחרות, אני מבקש מהמליאה לצמצם את סמכותה בהיבט המעשי ולהעבירה לגוף מצומצם.

ש' אירמאי: אני מקבל את הצעתך, אבל המליאה צריכה לצייד את הגוף הזה בכמה הנחיות עקרוניות: (א) לתת לכל אות סימן אחד; (ב) להשתמש כסימן הבחן כסימן ההטעמה (accent aigu), המשמש בשפות רבות ומצוי ברוב המקלדות; (ג) לא להכפיל אות הדגושה בדגש חזק.

מ' קיסטר: עדיין אינני יודע על מה מחליטים. האם על כל תעתיק מכתב עברי לכתב לטיני או רק על התעתיק המשמש בשלטים? כאמור הבעיות המעשיות שבשלטים מחייבות הכרעות מעשיות ולא לשוניות, ולכן צריך להחליט למה מכוונות החלטותינו.

ר' גדיש: אינני חושבת שנוכל לקבוע את גבולות התעתיק. התעתיק אינו מסתכם בשלטי הדרכים. התייר משתמש גם במפות ובספרים, וכמובן רצוי שתהיה התאמה בין השמות הרשומים בהם לשילוט.

ש' אירמאי: ומה דינם של ספרי הגאוגרפיה?

מ' בראש: ספרי הגאוגרפיה והמפות מקבלים עליהם בדרך כלל את דין התעתיק המדויק.

ג' גולדנברג: בניגוד לעבר, ובמיוחד לתקופה האימפריאליסטית, בעקבות דרישה הולכת וגוברת מצד לאומים שונים נעשה היום מאמץ בין-לאומי להכניס לשימוש תעתיקים מדויקים.

מ' בראש: אם כן עלינו להצביע תחילה אם מקבלים את ההצעה להשאיר בעינו את התעתיק הפשוט הקיים; אפשרי בשיפורים קלים.

ר' גדיש: מה שהאחד מחשיב כשיפור, האחר רואה כהרעה. האחד רואה בפישוט התעתיק שיפור, האחר רואה שיפור בקירוב התעתיק הפשוט לזה המדויק. מדוע לא נצביע קודם כול על השארת התעתיק הקיים בעינו בלי כל שינויים?

מ' בראש: גם התומכים בהשארת התעתיק הקיים, ובראשם בן-חיים, אינם גורסים שאין לשנותו כלל.

מ' קיסטר: אני חושב שאחרי כמעט שתי ישיבות המליאה יכולה לעשות יותר מלהעביר את השאלה לוועדה מצומצמת ולהשאיר בידיה את כל ההכרעות. גם אם אין מחליטים כיצד תסומן צד"י, שי"ן או כ"ף רפה, אפשר – כפי שהציע האד' אירמאי – להכריע בכמה שאלות עקרוניות שינחו את הוועדה בהחלטותיה. למשל, האם בכלל מעוניינת המליאה בדיגרפים?

א' טריינין: אני מציע דבר פשוט בהרבה: להקים ועדה שתקבע תעתיק שימושי.

מ' בראש: ברור שהגוף המצומצם יעסוק בתעתיק שימושי בלבד.

ר' גדיש: כל גוף – מצומצם ככל שיהא – מורכב מאנשים בעלי דעות שונות. שאלת התעתיק כבר נידונה בכל ההרכבים האפשריים: תחילה בתת-ועדה, אחר כך במשך שבע ישיבות בוועדת הדקדוק, וכעת במליאה, ואנחנו רואים עד מה עמוקות המחלוקות. חשוב בשלב זה לדעת מה חושבת המליאה. גם אם יוקם גוף מצומצם כמוצע, רצוי שהמליאה תנחה אותו, ולו בקווים כלליים.

מ' בראש: אני מוכן לערוך הצבעות ניסיוניות, דוגמת זו שהציע האד' קיסטר.

הצבעה

בעד הימנעות מדיגרפים – 7

בעד שימוש בדיגרפים – 2

בעד הכפלת האות לציון דגש חזק – 5
נגד – 5

מ' בר-אשר: אף שלאור ההצבעה הראשונה זה כמעט ברור מאליו, נצביע גם על השימוש בסימני הבחן, ולא רק על ההימנעות מדיגרפים.

הצבעה

בעד השימוש בסימני הבחן – רוב

מ' בר-אשר: ההעדפה העקרונית של המליאה ברורה: סימני הבחן ולא דיגרפים. מאחר שחלק מהבעיות המעשיות לא בא על פתרון, על המליאה להחליט עתה מה ייעשה בסוגיה.

הוחלט להסיר את השאלה מסדר היום של המליאה ולא צול לנשיא האקדמיה את הסמכות לקבוע מה ייעשה בעניין.

הישיבה המאיתים חמישים ושתיים (רנב)

ביום כ"ב באדר א' התש"ס (28 בפברואר 2000) בשעה 15:00, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים משה אזור, אילן אלדר, אהרן אפלפלד, יהושע בלאו, משה בר-אשר (יו"ר), גדעון גולדנברג, אהרן דותן, יעקב זוסמן, שמעון זנדבנק, אפרים חזן, אבנר טריינין, יוסף יהלום, ישראל ייבין, אהרן מירסקי, גד בן-עמי צרפתי, מנחם צבי קדרי, יהודה רצהבי, שמעון שרביט; המנהל הכללי נתן אפרתי.

סדר היום: בחירת חברים חדשים

בחירת חברים חדשים

בפתח הישיבה איחל מ' בר-אשר בשמו ובשם כל החברים רפואה שלמה לעוזי אורנן. הוא הזכיר כי על פי תקנון האקדמיה נבחרה ועדה לבחינת סגולות המועמדים. חברי הוועדה הם גדעון גולדנברג (יו"ר), יהושע בלאו, שמעון זנדבנק, יוסף יהלום ושמעון שרביט. הוועדה התכנסה, בחנה את ההצעות וגיבשה את המלצותיה.

ג' גולדנברג הציג את המלצות הוועדה לחברים ולחברים-יועצים, והחברים דיברו בשבח המועמדים.

פרופ' יעקב בן-טולילה, האד' אברהם יבין והגב' נעמי שמר נבחרו חברי אקדמיה. פרופ' שולמית אליצור נבחרה חברה-יועצת באקדמיה.